BUXORO VILOYATIDA INSON KAPITALI VA IÇKI TURIZM RIVOJLANIŞI ÖRTASIDAGI BOĞLIQLIKNI EKONOMETRIK BAHOLAŞ METODIKASI

Dustova Aziza Qahramonovna
Osiyo xalqaro universiteti «Iqtisodiyot» kafedrasi dotsenti, Buxoro davlat universiteti doktoranti (DSc)
Buxoro şahri, Özbekiston
dustovaaziza@oxu.uz
ORCID ID: 0009-0000-4267-1396

Аннотация: В статье разработана методика эконометрической оценки взаимосвязи человеческого капитала и развития внутреннего туризма в Бухарской области. Специфицирована панельная модель с фиксированными эффектами в разрезе районов и городов, позволяющая отделить влияние человеческого капитала от влияния инфраструктуры. Определены показатели, отсутствующие в текущей статистике и необходимые для оценки модели.
Ключевые слова: внутренний туризм, человеческий капитал, эконометрическая модель, панельные данные, фиксированные эффекты, Бухарская область.
Annotatsiya: Maqolada Buxoro viloyatida inson kapitali va içki turizm rivojlanişi örtasidagi boğliqlikni ekonometrik baholaş metodikasi işlab çiqilgan. Tuman va şaharlar kesimida inson kapitali ta’sirini infratuzilma ta’siridan ajratiş imkonini beruvçi qat’iy effektli panel model spetsifikatsiyasi tuzilgan. Modelni baholaş uçun zarur, ammo amaldagi statistikada mavjud bölmagan körsatkiçlar aniqlangan.
Kalit sözlar: içki turizm, inson kapitali, ekonometrik model, panel ma’lumotlar, qat’iy effektlar, Buxoro viloyati.
Abstract: The paper develops a methodology for the econometric assessment of the relationship between human capital and domestic tourism in the Bukhara region. A fixed-effects panel model for districts and cities is specified that separates the effect of human capital from that of infrastructure. Indicators required for estimating the model but missing from current statistics are identified.
Keywords: domestic tourism, human capital, econometric model, panel data, fixed effects, Bukhara region.

Içki turizm hududiy iqtisodiyotda daromad va bandlikning muhim manbai hisoblanadi. 2025-yilda Özbekistonda 137,7 mln içki turistik safar amalga oşirilgan, bu 2024-yilga nisbatan 6,3 foiz köp [2]. Buxoro viloyati uçun Vazirlar Mahkamasining 543-son qarorida içki turistik taşriflarni 2022-yildagi 2,4 mln dan 2026-yilda 4,1 mln ga, xorijiy turistlarni 450 mingdan 1,8 mln ga yetkaziş belgilangan [1]. Viloyat hokimligi ma’lumotlariga köra, 2026-yilning dastlabki töqqiz oyida 4,1 mln dan ortiq mahalliy va 2,035 mln dan ortiq xorijiy sayyoh taşrif buyurgan, ya’ni maqsadli körsatkiçlarga muddatidan oldin erişilgan [4]. Viloyat doimiy aholisi 2 107 035 kişini taşkil etadi, 2025-yilda yalpi hududiy mahsulot 7,2 foizga ösgan [3].

Turizm ösişini izohlaşda odatda infratuzilma va madaniy meros omillariga urğu beriladi. Inson kapitalining içki turizmga ta’sirini infratuzilmadan ajratib miqdoriy baholovçi hududiy metodika esa mavjud emas.

Şu munosabat bilan tadqiqotning maqsadi – Buxoro viloyati tuman va şaharlari kesimida inson kapitalining içki turizm rivojlanişiga ta’sirini infratuzilma omilidan ajratib baholaş imkonini beruvçi ekonometrik model spetsifikatsiyasini işlab çiqiş. Bunda nazariy asos – inson kapitalini öz içiga olgan kengaytirilgan ösiş modeli [6] va inson kapitalining hududiy rivojlanişdagi örni böyiça tadqiqotlar [5], turizmda inson resurslarini boşqariş konsepsiyasi [8]. Tizimli tahlil, ekonometrik modellaştiriş (model spetsifikatsiyasi bosqiçi) va rasmiy statistik ma’lumotlarni qiyosiy tahlil qiliş usullari qöllanildi. Axborot bazasi – Milliy statistika qömitasi, Buxoro viloyati hokimligi ma’lumotlari va Vazirlar Mahkamasi qarori.

Rasmiy statistika viloyat turizm infratuzilmasini yetarli darajada aks ettiradi. 2025-yilda Buxoro viloyatida yuridik şaxs maqomidagi 370 ta joylaştiriş vositasi (respublikadagi umumiy sonning 10,2 foizi), 5,4 ming xona va 12,4 ming örin mavjud bölgan; ular 388,4 ming kişini (8,9 foiz) joylaştirgan. Viloyatdagi 64 ta turistik firma (7,4 foiz) 133,6 ming kişiga xizmat körsatgan va 51,0 ming yöllanma sotgan [2]. Biroq uşbu press-relizda turizm xodimlarining soni, ta’lim darajasi va malakasi körsatkiçlari keltirilmaydi [2].

Muallif tomonidan quyidagi panel model taklif etiladi: $\ln(TUR_it) = \alpha + \beta_1 \cdot HC_i,t–1 + \beta_2 \cdot INF_it + \beta_3 \cdot \ln(YHM_it) + \mu_i + \lambda_t + \varepsilon_it$, bu yerda TUR – i-tumandagi içki turistik taşriflar (yoki joylaştirilgan şaxslar) soni; HC – inson kapitali integral körsatkiçi (bir yillik lag bilan); INF – infratuzilma indeksi (joylaştiriş vositalari, xonalar, yöllar ziçligi); YHM – aholi jon boşiga hududiy mahsulot; μ_i – tumanning kuzatilmaydigan tarixiy-madaniy salohiyati; λ_t – yil effektlari; ε – tasodifiy xato. Qat’iy effektlar (μ_i) Buxoro şahri kabi meros obyektlari ziç joylaşgan hududlarning doimiy afzalligini nazorat qiladi va β_1 koeffitsiyentida inson kapitalining “sof” ta’sirini ajratib oliş imkonini beradi [7].

Inson kapitali va infratuzilma körsatkiçlari özaro yuqori korrelyatsiyaga ega bölişi mumkinligi sababli HC körsatkiçlari yagona integral indeksga birlaştiriladi, lag esa teskari sababiyat xavfini kamaytiradi. Modelni baholaş uçun quyidagi körsatkiçlarni

tuman kesimida yiğiş zarur: turizm va xizmat körsatiş sohasida band bölganlar soni va ta’lim darajasi, kasb-hunar ta’limi qamrovi, litsenziyaga ega gidlar soni. Tahlil qilingan rasmiy naşrlarda bu körsatkiçlarning tuman kesimi keltirilmagan; ularni hududiy statistika kuzatuv dasturiga kiritiş taklif etiladi.

Metodikaning yangiligi uçta elementda namoyon böladi: inson kapitali ta’siri infratuzilmadan ajratilgan holda baholanadi; tumanlarning tarixiy-madaniy salohiyati qat’iy effektlar orqali nazorat qilinadi; inson kapitalining keçikkan ta’siri hisobga olinadi.

Xulosa qilib aytganda, Buxoro viloyatida turistlar oqimi böyiça 2026-yil maqsadli körsatkiçlariga erişilgan, ammo ösişning sifat omili – inson kapitali – ölçanmay qolmoqda. Taklif etilgan panel model inson kapitalining içki turizmga ta’sirini infratuzilmadan ajratib baholaş va hududiy dasturlarda kadrlar tayyorlaşga yönaltiriladigan mablağlarni asoslaş uçun metodik vosita bölib xizmat qiladi. Modelni amalda baholaş uçun tuman kesimidagi kadrlar körsatkiçlarini statistik kuzatuvga kiritiş zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 28-sentabrdagi 543-son “2022 — 2026-yillarda Buxoro viloyatida turizm sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. – URL: https://lex.uz/docs/-6212874.

2. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasida turizm va dam olishning rivojlanishi (2025-yil uchun): press-reliz. – Toshkent, 10.08.2026. – URL: https://stat.uz.

3. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Hududlar statistikasi: Buxoro viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy holati raqamlarda. – Toshkent, 2026. – URL: https://stat.uz.

4. Buxoro viloyati hokimligi. Butunjahon turizm kuni: Buxoroda soha fidoyilariga ehtirom ko‘rsatildi. – 29.09.2026. – URL: https://gov.uz/oz/buxoro/news/view/226120.

5. Gennaioli N., La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A. Human Capital and Regional Development // The Quarterly Journal of Economics. – 2013. – Vol. 128, No. 1. – P. 105–164.

6. Mankiw N.G., Romer D., Weil D.N. A Contribution to the Empirics of Economic Growth // The Quarterly Journal of Economics. – 1992. – Vol. 107, No. 2. – P. 407–437.

7. Wooldridge J.M. Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data. 2nd ed. – Cambridge, MA: MIT Press, 2010. – 1064 p.

8. Baum T. Human Resource Management for Tourism, Hospitality and Leisure: An International Perspective. – London: Thomson Learning, 2006. – 384 p.